

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-11-75-124>

УДК 336.41.014

Петик Л.О., Підкорчевна В.В.

Львівський державний університет імені Івана Франка

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ БАНКІВСЬКОГО КАПІТАЛУ В УКРАЇНІ

Анотація. У статті проаналізовано та визначено сутність поняття «банківський капітал». Досліджено склад капіталу банків України та досліджено динаміку банківського капіталу банків України протягом останніх років. Визначено класифікацію капіталу банку. Представлено структуру банківського капіталу. Запропоновано стратегічні завдання нарощування капіталу банків України. Проаналізовано й оцінено перспективи розвитку джерел зростання банківського капіталу. Розглянуто структуру капіталу деяких найбільших банків України. Досліджено показники статутного та регулятивного капіталу банків. Визначено особливості формування банківського капіталу та мінімальний розмір статутного та регулятивного капіталу банків. Досліджено проблеми формування банківського капіталу та перспективні шляхи їх вирішення.

Ключові слова: банк, банківський капітал, власний капітал, статутний капітал, регулятивний капітал.

Petik Lyubov, Pidkorchevna Vasylyna

Ivan Franko Lviv State University

PECULIARITIES OF FORMATION OF BANKING CAPITAL IN UKRAINE

Summary. The article analyzes and defines the essence of the concept of «bank capital». The classification of bank capital is determined. The structure of bank capital is presented. bank capital is capital formed at the expense of own funds, that is, the residual value of a bank's assets, after deducting all its liabilities, is raised for the purpose of carrying out banking activities for profit. The strategic tasks of increasing the capital of Ukrainian banks are proposed. Prospects for development of sources of growth of bank capital are analyzed and evaluated. The capital structure of some of the largest banks in Ukraine is considered. Cash contributions for the formation and increase of the authorized capital of the bank are made by Ukrainian residents in UAH and non-residents in foreign currency freely convertible or in UAH. The current stage of development of the banking system of Ukraine is accompanied by a low level of banks' equity. This is influenced by a number of factors that are divided into external and internal. Internal factors include the size of active transactions, the specifics of the bank's customers, as well as the nature and level of risk of active transactions that need to be investigated at the level of individual banks. External include: inflation, GDP, external debt, the level of development of the banking system, the level of development of the securities market, the discount rate, etc. The features of the formation of banking capital and the minimum size of the authorized and regulatory capital of banks are determined. The peculiarities of the functioning of Ukrainian banks are the tight control by the National Bank of Ukraine of compliance with economic standards, the basis for the calculation of which is equity. The possibility of attracting additional funds from the bank depends on the efficiency of managing its own capital formation. In this regard there is a need to create such a system for managing the formation of a bank's equity, which would ensure sustainable development of banking activities. The problems of formation of bank capital and perspective ways of their solution are investigated.

Keywords: bank, bank capital, equity, authorized capital, regulatory capital.

Постановка проблеми. Банківська система відіграє головну роль у розвитку економіки України, проте банкам сьогодні доводиться функціонувати у доволі складних умовах, викликаних кризою, політичною нестабільністю, війною. З посиленням ролі та значення фінансового сектору зросло вимоги до комерційних банків. На першому етапі їх становлення головними завданнями були необхідність створення розгалуженої мережі, спеціалізація, розроблення нормативної та інструктивної баз, підготовка кадрів, пошук клієнтів. У сучасних умовах на перший план виходить ефективне формування банківського капіталу, який є основою виконання банками своїх функцій і мінімізації фінансових ризиків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематикою формування банківського капіталу в Україні займалися такі вітчизняні вчені, як К.Р. Макконелл, Ф.С. Мишкін, Д. Полфреман, Л.Р. Міллер, П.С. Роуз, Дж.Ф. Сінк, О.В. Васюренко, А.П. Вожжов, О.В. Дзюблюк, Ж.М. Довгань та інші.

Мета та завдання статті. Головною метою статті є дослідження особливостей формування банківського капіталу банками України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сьогодні в науковій літературі існує багато неточностей та розбіжностей у трактуванні суті поняття «банківський капітал». Це звичайно ускладнює подальший розвиток особливостей формування банківського капіталу на практичному рівні. Проте визначення суті банківського капіталу є першочерговим завданням, адже від правильного розуміння цього поняття залежать взаємовідносини між банками та їх клієнтами, а також регулювання банківської діяльності загалом.

Розглянемо погляди вчених щодо сутності поняття «банківський капітал» (табл. 1).

Таким чином, вважаємо, що банківський капітал – це капітал, сформований за рахунок власних коштів, тобто залишкова вартість активів банку після вирахування всіх його зобов'язань, залучений з метою здійснення банківської діяльності задля одержання прибутку

Дослідження механізму формування банківського капіталу потребує розгляду його складників із позиції джерел його формування. За цією класифікацією капітал банку поділяється:

Сутність поняття «банківський капітал» згідно поглядів вчених

№ з/п	Вчений	Сутність поняття «банківський капітал»
1.	Закон України «Про банки і банківську діяльність»	власні кошти, залишкова вартість активів банку після вирахування всіх його зобов'язань
2.	Загородній А.Г., Сліпущко О.М., Вознюк Г.Л., Смовженко Т.С.	сукупність грошових капіталів (власних і залучених коштів), якими оперують банки. Будучи вкладеними в банківську справу, вони приносять власнику банківський прибуток
3.	Мочерний С.В.	сукупність грошових капіталів, залучених банком, які використовуються ним у вигляді банківських ресурсів для кредитно-розрахункових та інших операцій
4.	Мишкін Ф.С.	чисті активи банку, які дорівнюють різниці між сумою активів і пасивів. Ці кошти мобілізуються шляхом продажу нових акцій або з нерозподілених доходів
5.	Роуз П.	капітал складається з акціонерного капіталу, який був внесений власниками банку, резервів для покриття можливих збитків та нерозподіленого прибутку

Джерело: розроблено авторами за даними [2; 6]

– власний капітал (частка майна банку, яка фінансується коштом власників та власних засобів банку);

– статутний капітал (сума внесків власників банку в його активи згідно із статутними документами);

– регулятивний капітал (сукупність основного (1-го рівня) капіталу та додаткового (2-го рівня) капіталу банку).

Основою будь якої установи, і банку зокрема, є статутний капітал. Розкриваючи порядок формування статутного капіталу банку, слід наголосити на тому, що в Україні відповідно до ст. 336 Господарського кодексу України банки створюються у формі акціонерного товариства або кооперативного банку. Формування статутного капіталу банку здійснюється виключно шляхом грошових внесків, крім випадків, передбачених чинним законодавством [1].

Згідно Закону України «Про банки і банківську діяльність» стаття 31, мінімальний розмір статутного капіталу на момент державної реєстрації юридичної особи, яка має намір здійснювати банківську діяльність, не може бути меншим 500 мільйонів гривень. Національний банк України має право встановлювати для окремих юридичних осіб, які мають намір здійснювати банківську діяльність, залежно від їх спеціалізації диференційований мінімальний розмір статутного капіталу на момент їх державної реєстрації, але не нижче розміру, передбаченого цією статтею [2].

Грошові внески для формування та збільшення статутного капіталу банку резиденти України здійснюють у гривнях, а нерезиденти – в іноземній вільно конвертованій валюті або у гривнях.

Під час формування статутного капіталу комерційного банку слід враховувати певні обмеження, зокрема:

– статутний капітал банку не повинен формуватися з непідтверджених джерел;

– забороняється використовувати для формування капіталу банку бюджетні кошти, якщо такі кошти мають інше цільове призначення.

Важливе значення в діяльності банку відіграє регулятивний капітал та резервний фонд. Так, згідно статті 36 Закону України «Про банки і банківську діяльність», розмір відрахувань до резервного фонду має бути не менше 5 відсотків від прибутку банку до досягнення ними 25 відсотків розміру регулятивного капіталу банку [2].

Розглянемо динаміку банківського капіталу в Україні на сучасному етапі (табл. 2).

Так, проаналізувавши динаміку банківського капіталу протягом останніх років, варто відмітити, що протягом 2016–2019 років спостерігається збільшення банківського капіталу. Так, капітал банків України станом на 01.01.2017 року становив 123784 млн. грн., а вже згідно найактуальніших даних станом на 01.10.2019 року зріс до 186051 млн. грн. Дослідивши частку капіталу в пасивах банку, варто відмітити, що вона також збільшується. Так, станом на 01.01.2017 року частка капіталу в пасивах банку становила 9,85%, а вже станом на 01.10.2019 року зросла до 13,55%.

Оцінивши власний капітал банківської системи України, варто дослідити показники статутного та регулятивного капіталу (рис. 1).

Дослідивши статутний та регулятивний капітал, варто відмітити що доволі незначною в капіталі банків є частка регулятивного капіталу, порівняно зі статутним капіталом. Так, станом на 01.01.2017 року статутний капітал банків України становив 414668 млн. грн., 01.01.2018 року зріс до 495377 млн. грн., станом на 01.01.2019 року дещо зменшився до 465532 млн. грн., а згідно найактуальніших даних Національного банку України станом на 01.10.2019 року статутний

Таблиця 2

Динаміка банківського капіталу 01.01.2017–01.01.2019 рр.

	01 01 2017	01 01 2018	01 01 2019	01.10.2019
Пасиви	1 256 299	1 333 831	1 359 703	1 373 584
Капітал	123 784	161 108	154 960	186 051
Частка капіталу в пасивах банку	9,85	12,08	11,39	13,55

Джерело: розроблено авторами за даними [4]

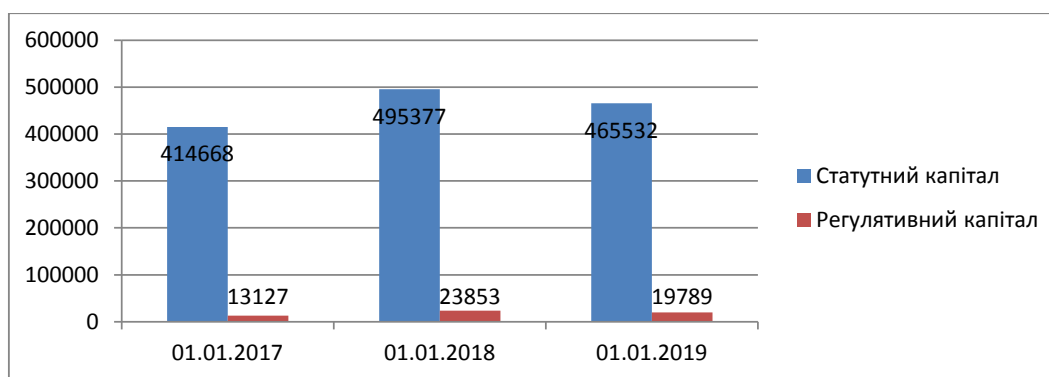

Рис. 1 Динаміка статутного та регулятивного капіталу банків України 01.01.2017–01.01.2019 рр.

Джерело: розроблено авторами за даними [4]

капітал банків України становив 470387 млн. грн. Щодо регулятивного капіталу, то станом на 01.01.2017 року він становив 13127 млн. грн., на наступний рік зріс до 23853 млн. грн., а вже станом на 01.10.2019 року становив 23133 млн. грн.

Розглянемо структуру капіталу деяких найбільших банків України (табл. 3).

Так, дослідивши капітал банків України, варто відмітити, що серед банків з державною часткою найбільшим статутний капітал є в банку

АТ КБ «Приватбанк», що становить 206 059,7 млн. грн., тоді як власний капітал банку становить 47 195,5 млн. грн. Серед банків іноземних банківських груп найбільшим статутний капітал є в банку ПАТ «Промінвестбанк», що становить 50 918,9 млн. грн., а власний капітал – 3 950,6 млн. грн. Дослідивши банки з приватний капіталом, варто відмітити, що найбільшим є статутний капітал АТ «ПУМБ», що становить 3294,5 млн. грн., а власний капітал – 8414,8 млн. грн.

Структура капіталу банків України згідно Національного банку України 01.10.2019 р. Таблиця 3

№ з/п	Банк	Статутний капітал	Інший додатковий капітал	Резерви та інші фонди банку	Резерви переоцінки	Нерозподілений прибуток	Усього власного капіталу
Банки з державною часткою							
1	АТ КБ «ПРИВАТБАНК»	206 059,7	0	6 8504	9 3692	-175 1066	47 195,5
2	АТ «Ощадбанк»	49 472,8	0	2699	2 7841	-33 7772	18 749,8
3	АТ «Укрексімбанк»	38 730,0	0	1629	-1583	-28 7577	9 9770
Усього по банках з державною часткою		307 787,9	-627,0	7 7456	11 4583	-243 9196	82 6038
Банки іноземних банківських груп							
4	АТ «СБЕРБАНК»	24 0655	0	8059	1729	-17 2074	8 1076
5	АТ «УКРСИББАНК»	5 0693	0	2655	65	1189	6 2715
6	ПАТ «Промінвестбанк»	50 9189	0	0	7333	-47 7069	3 9506
7	АТ «АЛЬФА-БАНК»	12 1798	1	4848	142	-6 887,2	6 5312
8	АТ «УКРСОЦБАНК»	16 5459	0	2 3322	609	-18 5850	1 9822
Усього по банках інозем. банківських груп		134 6282	-79	12 4746	2 651,1	-92 6033	69 0686
Банки з приватним капіталом							
9	АТ «ПУМБ»	3 294,5	0	1 475,4	553,0	2 990,2	8 414,8
10	Акціонерний банк «Південний»	1 3391	0	1586	250,9	380,9	2 765,9
11	АТ «ТАСКОМБАНК»	1 1530	0	82,8	101,1	1 077,7	2 456,6
12	АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК»	3 102,7	0	0	28,1	-3 128,0	1 678,2
13	АТ «БАНК КРЕДИТ ДНІПРО»	2 720,0	0	0	81,9	-2 626,6	1 059,5
Усього по банках з приватним капіталом		26 1755	461,6	3 0859	2 222,1	-1 372,8	34 378,3
УСЬОГО		468 591,5	-1733	23 306,1	16 331,5	-337 895,8	186 050,6

Джерело: розроблено авторами за даними [4]

Отже, сучасний етап розвитку банківської системи України супроводжується низьким рівнем власного капіталу банків. На це впливає низка факторів, що поділені на зовнішні та внутрішні. До внутрішніх факторів належить розмір активних операцій, специфіка клієнтів банку, а також характер та рівень ризику активних операцій, дослідження яких необхідно проводити на рівні окремих банків. До зовнішніх можна віднести: рівень інфляції, рівень ВВП, обсяг зовнішнього боргу, рівень розвитку банківської системи, рівень розвитку ринку цінних паперів, облікову ставку тощо [5].

Сьогодні найважливішим завданням є розроблення стратегії зростання капіталу банків відповідно до ризиків, що супроводжують банківську діяльність. Тому стратегічні завдання нарощування капіталу банків реалізуються шляхом таких техніко-економічних рішень:

– адекватний розрахунок і дотримання розміру нормативу власних коштів;

– пошук додаткових ресурсів для виконання банком своїх зобов'язань перед кредиторами та вкладниками;

– залучення строкових депозитів для забезпечення ліквідності, а також депозитів до запитання для отримання банком прибутку за рахунок використання «дешевих» ресурсів.

Таким чином, проаналізувавши й оцінивши перспективи розвитку джерел зростання банківського капіталу, відзначимо, що нарощування капіталу в умовах кризи є важливим завданням для банківського сектору. Саме підвищення капіталізації банків і забезпечення достатнього рівня покриття капіталом прийнятих банками ризиків можна відзначити як найважливішу умову розвитку банківської діяльності й підвищення стійкості банків.

Список літератури:

1. Господарський кодекс України № 264-IX від 31.10.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/436-15> (дата звернення: 07.11.2019).
2. Закон України «Про банки і банківську діяльність» № 132-IX від 20.09.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14> (дата звернення: 07.11.2019).
3. Кушнір С.О., Вернидуб М.Ю. Особливості формування власного капіталу комерційних банків в Україні. *Молодий вчений*. 2016. № 4(31) квітень. С. 104–109. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2016/4/26.pdf> (дата звернення: 05.11.2019).
4. Основні показники діяльності банків. Офіційний сайт Національного банку України. URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=34661442 (дата звернення: 06.11.2019).
5. Онищенко Ю.І., Гребінщикова Т.С. Чинники формування власного капіталу банків України. *Гроші, фінанси і кредит*. 2016. Випуск № 2. URL: http://www.economyandsociety.in.ua/journal/2_ukr/93.pdf (дата звернення: 06.11.19).
6. Ткаченко Є., Яришко О., Романова Ю. Капітал банку: теоретичні засади визначення його сутності. *Економічний аналіз*. 2013. Випуск 12. Частина 2. С. 102–105. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecan_2013_12%282%29__22 (дата звернення: 07.11.2019).

References:

1. Commercial Code of Ukraine No. 264-IX dated 31.10.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/436-15> (accessed: 07.11.2019).
2. Law of Ukraine «On Banks and Banking» No. 132-IX of 09/20/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14> (accessed: 07.11.2019).
3. Kushnir, S.O., & Vernidub, M.Yu. (2016). Osoblivosti formyvannya vlasnogo kapitaly komertsyynuch bankiv v Ukraini [Features of Formation of Equity of Commercial Banks in Ukraine]. *Young Scientist*, no. 4(31), pp. 104–109. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2016/4/26.pdf> (accessed: 05.11.2019). (in Ukrainian)
4. Main indicators of bank activity. National Bank of Ukraine Official Website. URL: https://bank.gov.ua/control/en/publish/article?art_id=34661442 (accessed: 06.11.2019).
5. Onishchenko, Y.I., & Grebinshchikova, T.S. (2016). Hunnuku formyvannya vlasnogo kapitaly bankiv Ukraini [Factors of formation of own capital of Ukrainian banks]. *Money, finance and credit*, issue 2. URL: http://www.economyandsociety.in.ua/journal/2_eng/93.pdf (accessed 06.11.2019). (in Ukrainian)
6. Tkachenko, E., Yaryshko, O., & Romanova, Y. (2013). Kapital banky: teoretichni zasady vuznachennya yogo syti [Bank Capital: Theoretical Basis for Determining Its Essence]. *Economic Analysis*, issue 12, part 2, pp. 102–105. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecan_2013_12%282%29__22 (accessed: 07.11.2019). (in Ukrainian)